

ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING TANIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI - TA'LIM NATIJARIGA ERISHISH VOSITASI

Maxammatova Ma'muraxon Jalilovna

ADPI, Pedagogika va psixologiya kafedrası

katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10117238>

Annotatsiya

Mazkur maqolada ona tili darslarida o'quvchilarning tanidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda tanqidiy fikrlash texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati yoritib berilgan. Shu bilan bir qatorda ushbu pedagogik texnologiyaning o'ziga xos xususiyatlari misollar yordamida ilmiy jihatdan izohlangan.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, kognitiv faoliyat, qiyinchilik bosqichi, semantik bosqich, fikrlash bosqichi, ijodiy fikrlash

O'quvchilarning tanqidiy fikrlashi o'qituvchining savollariga javob berishdan emas, balki savol va muammolardan boshlanadi. Insonga tanqidiy fikrlash kerak, bu unga insonlar orasida yashashga va ijtimoiylashishga yordam beradi. Demak, tanqidiy fikrlash alohida mahorat emas, balki bolaning rivojlanishi va tarbiyasi jarayonida asta-sekin shakllanadigan ko'plab ko'nikma va qobiliyatlar majmuasidir. Tanqidiy fikrlash sinfdagi bolalar passiv tinglovchi bo'lishni to'xtatganda, lekin haqiqiy tadqiqotchilarga aylanganda shakllanadi. Ta'lim jarayoniga tanqidiy fikrlashni tizimli ravishda kiritish alohida fikrlash va kognitiv faoliyat uslubini shakllantiradi.

O'qish va yozish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi uch bosqichdan iborat bo'lgan dars tuzilishi: qiyinchilik bosqichi, semantik bosqich va fikrlash bosqichi.

I bosqich - "Challenge" (mavjud bilimlarni uyg'otish, yangi ma'lumotlarni olishga qiziqish). Bola o'ziga "Men nimani bilaman?" Degan savolni so'raydi. bu masala bo'yicha. O'quvchilar o'rganilayotgan fan bo'yicha bilganlarini eslab qoladilar (taxminlar qiladilar), uni o'rganishdan oldin ma'lumotlarni tizimlashtiradilar; ular o'z maqsadlarini shakllantirishda javob olishni istagan savollarni berishadi. Birinchi bosqichda olingan ma'lumotlar tinglanadi, yozib olinadi, muhokama qilinadi, ish individual - juftlik - guruhlarda amalga oshiriladi.

II bosqich - tarkibni "tushunish" (yangi ma'lumotlarni olish).

Bu bosqichda bola o'qituvchi rahbarligida va do'stlari yordamida birinchi bosqichda o'ziga bergan savollariga javob beradi (men nimani bilmoqchiman).

O'quvchilar matnni o'qiydilar, o'qituvchi faol o'qish usullarini taklif qiladi, yangi ma'lumotni tushunishda eslatma oladi va o'rganilayotgan material bilan ishlashda tushunishni nazorat qiladi. Yangi ma'lumotlar (matn, film, ma'ruza, didaktik materiallari) bilan bevosita aloqa qilish, ish individual yoki juftlikda amalga oshiriladi.

III bosqich - "Mulohaza" (tushunish, yangi bilimlarning tug'ilishi).

Ushbu masala bo'yicha darsda "bola nimani o'rgandi" ni aks ettirish va umumlashtirish. O'quvchilar tushunish bosqichida olgan bilimlaridan foydalanib, olgan ma'lumotlarini allaqachon bilganlari bilan taqqoslaydilar. Ular o'rganilayotgan mavzuning mohiyatini tushunish uchun eng muhim bo'lgan ma'lumotlarni tanlaydilar. Yangi g'oyalar va ma'lumotlarni o'z so'zlari bilan ifodalash, mustaqil ravishda sabab-oqibat munosabatlarini

qurish. O'rganilayotgan ma'lumotlarni ijodiy qayta ishlash, tahlil qilish, izohlash va hokazolar, ish individual - juftlik - guruhlarda amalga oshiriladi.

Pedagog olimlarning ta'kidlashicha, yuqorida keltirilgan dars tuzilishi ham o'quv jarayoni ham, o'quv jarayonini o'quvchilarning o'zlari tomonidan o'rganishdir. Ushbu uch bosqich muammosiz bir-biriga o'tishi mumkin, ammo ular har bir darsda mavjud bo'lishi kerak, chunki bu sizga ma'lumotdan boshlanib, uni tushunish va qaror qabul qilish bilan yakunlanadigan murakkab fikrlash jarayonini ko'rish imkonini beradi.

An'anaviy dars nuqtai nazaridan bu bosqichlar o'qituvchi uchun alohida yangilik emas. "Qiyinchilik" o'rniga, o'qituvchi muammoga kirishni kiritish yoki o'quvchilarning mavjud tajribasi va bilimlarini yangilash uchun odatiy holdir, "tushunish" esa - bu yangi materialni o'rganishdir. An'anaviy darsning uchinchi bosqichi - materialni mustahkamlash, bilimlarni o'zlashtirishni tekshirish.

Xo'sh, tanqidiy fikrlash texnologiyasida tubdan yangiligi nima? Yangilik elementi - bu har bir shaxsning erkin rivojlanishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan ta'lim ishining uslubiy usullari. Darsning har bir bosqichi o'ziga xos uslubiy usullardan foydalanadi. Ularning soni juda ko'p. Har bir tanqidiy fikrlash texnikasi va strategiyasi o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochishga qaratilgan.

"O'qish", "Ona tili" darslari va darsdan tashqari o'tkaziladigan tarbiyaviy tadbirlarda ham o'quvchilarda tanqidiy fikrlashga oid ko'nikmalarni shakllantirish muayyan tizim asosida muntazam olib borilishi samarali natijalarni beradi. O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish jarayonini "Ona tili va o'qish savodxonligi" darsi misolida ham ko'rib chiqamiz: 3-sinf "Ona tili va o'qish savodxonligi" darslarida o'quvchilarga taqdim qilingan quyidagi didaktik topshiriqlar ularning ona tili o'quv predmeti bo'yicha egal-laydigan bilimlarini mustahkamlaydi va ularning so'z zaxirasini boyitadi, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini tarkib toptiradi:

1- Rassom nimani aralashtirib yubordi?

2- Bu rasmlarda nima g'ayrioddiy?

3- Har bir qatordagi so'zlarni o'qing. O'ylab ko'rib, berilgan 5ta so'zdan ma'nosi to'g'ri kelmaydigan ortiqcha so'zni toping va tagiga chizing

Boshlang'ich sinflarda ona tili mashg'ulotlarini shu tarzda o'quvchilarning tanqidiy fikrlash

- 1 a) nuqta, b) kvadrat, d) to'g'ri to'rtburchak, e) uchburchak, f) romb
- 2 a) tulki, b) quyon, d) bo'ri, e) baliq, f) ayiq
- 3 a) kitob, b) qozon, d) ruchka, e) daftar, f) qalam
- 4 a) Aziz, b) Bilol, d) Said, e) Saida, f) Nodir
- 5 a) olma, b) nok, d) sabzi, e) behi, f) shaftoli

ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladigan o'quv topshiriqlari yordamida tashkil etish, ularning egallagan bilim, ko'nikmalarini izchil tizimga solish imkonini beradi, o'quv jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi va uning samaradorligini ta'minlaydi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, tanqidiy fikrlash ham, ijodiy fikrlash ham, tafakkur mahsuli. Ammo bir-birini takrorlamas jihatlari bor. Ijodiy fikrlash o'z xususiyatiga ko'ra, cheksizlikka asoslangan. Tasavvur olamining aniqlikka yoki mavhumlikka yo'g'rilishi dunyoqarashning qay darajada kengligiga bog'liq. Neki bo'lganda ham, ijodiy fikrlashga chegara qo'yib bo'lmaydi. Buning natijasida yangidan yangi g'oyalar tug'iladi. Yana muhim omillaridan biri, ijodiy fikrlash mavzu tanlamaydi. Har bir mavzu g'oyasidan yangi g'oya yaratish mumkin. Demak, ijodiy fikrlashda tasavvur muhim omil hisoblanadi. Tanqidiy fikrlash esa, ma'lum bir doira atrofidan chiqmagan holda namoyon bo'ladi. Mavzu tanlaydi, aniqlikka asoslanadi. Tahliliy munosabat tanqidiy fikrlashning mazmuni hisoblanadi. Bu degani, har doim ham tanqidiy fikrlash malakasi ishga tushirilmaydi. O'rta tashlangan muammoli vaziyatni tahlil qila olish,

taqqoslash, natijaviylikni yaqqol ko'ra olishi uchun ham tanqidiy fikrlash malakasini rivojlantirish zarur.

References:

1. Zagashv I. O., Zair-Bek S. I. Tanqidiy fikrlash: rivojlanish texnologiyasi. -Sankt-Peterburg: "Alyans" Delta "nashriyot uyi, 2003.- 284 b.
2. Zagashv I.O., "Savol berish qobiliyati". - Sankt-Peterburg: "Alyans" Delta "nashriyot uyi, 2005 yil.
3. G'ulomova A.Q. Ona tili darslarida o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini aktivlashtirish. - Toshkent: O'qituvchi, 1987. -156 b.;
4. Umarova M, Sh.Hakimova. O'qish darslari (3-sinf uchun). -T.:Cho'lpon, 2008. 123- 126 b
5. G'ulomova X., 3.Yo'ldosheva Sh., Shermatova U. 4-sinfda ona tili darslari. -T.: O'qituvchi, 2003 yil

INNOVATIVE
ACADEMY